

Haridus- ja Teadusministeeriumi, Sotsiaalministeeriumi, Riigikantselei ja Eesti Teadusagentuuri **seisukoht RITA tegevus 4 uuringu “Eesti osalemine rahvusvaheliselt võrreldavates ühiskonnauuringutes: ettepanekud riikliku toetussüsteemi loomiseks” osas**

Uuringus on antud ülevaade erinevate ühiskonnauuringute alaste taristute tegevusest, sh uuringute sisust, andmete kasutamisest, uuringute rahastamisest ning seostest poliitikakujundamisega. Uuringu tellijatel (Haridus- ja Teadusministeeriumil, Sotsiaalministeeriumil, Riigikantseleil ja Eesti Teadusagentuuril) on lõppraportis toodud järelduste ja soovitusete osas mõned tähelepanekud ja reservatsioonid, mis on eelnevalt ka uuringu meeskonnaga kohtudes välja toodud.

Üks olulisemaid vajakajäämisi/puuduseid on ettepanekute nõrk seos praeguse teadussüsteemi ülesehitusega. Uuringus tehakse riigile ettepanek luua eraldi rahastamisinstrument, otsustuskogu ja seiremehhanism rahvusvahelistes ühiskonnauuringutes osalemiseks, nende rahastamiseks ja seiramiseks. Seejuures antakse signaal, et sedalaadi lahendus on ennekõike poliitiline otsus. Tellija hinnangul ei adresseeri see ettepanek süsteemi tervikuna, vaid erikäsitleb üht valdkonda ning seetõttu on seda teadussüsteemi kujundamisel raske arvesse võtta, sest ta ei paku terviklahendust, vaid keskendub ainult ühe sektori probleemidele. Ühiskonnauuringute teatavat valdkondlikku erikäsitlemist saab riigi poolt kaaluda ministeeriumide valdkondliku teadus- ja arendustegevuse võtmes, kuid sellisel juhul tähendab see vastavate ministeeriumite poolt oma poliitikaeesmärke toetavate TA-sihtide sõnastamist ning nendest tuleneb vajadus toetada ühiskonnauuringutes osalemist. Sealjuures nähakse uuringus ühiskonnauuringute rahastamise osapoolena valdkondlikke ministeeriumeid, kuid uuringu tulemustest ei selgu kuigi hästi ministeeriumite tegelik vajadus ühiskonnauuringute tulemuste järele ega võimekus või soov toetusskeemis osalemiseks.

Uuringus on toodud ettepanek lülitada sotsiaaluuringud komplektina teekaardi koosseisu. Erinevad ühiskonnauuringute teadustaristud (Eesti osalemine Euroopa Sotsiaaluuringus, Eesti pere- ja sündimusuuring) on juba praegu Eesti teadustaristu teekaardil ja seega ei saa väita, et sotsiaalteaduslikke uuringuid ei nähta teadustaristu osana. Soovitus lülitada sotsiaaluuringud komplektina teekaardile on asjakohane, kuid see võimalus ei sünni poliitilise otsuse kaudu, vaid selleks on sotsiaaluuringutega seotud osapooltel vaja teha sisulist ja ühisest eesmärgist kantud koostööd. Rahvusvahelised sotsiaaluuringud saab koondada ühte teadustaristu konsortsiumisse, mis seejärel esitab 2023. aastal taotluse pääsemaks Eesti teadustaristu teekaardile, läbides selleks sama hindamismehhanismi nagu kõik teised teadustaristud.

Tellijate hinnangul on uuringu täitjad jätnud huvide konflikti riski piisavalt maandamata, mille tulemusel on tekkinud vastuolu hea teadustava põhimõtetega. Ankeetide kaudu kogutud andmeid ja hinnanguid ei ole piisavalt kriitiliselt ja erapooletult analüüsitud ega muude allikate põhjal kontrollitud. Valideerimisseminaril ja kirjalikult antud tellijate kriitiline tagasiside on ainult osaliselt arvesse võetud. Nii tulevaste kulude kui uuringute jätkamise vajalikkuse hindamisel on uurimisrühm lähtunud peamiselt uuringute läbiviijate soovidest, kuid uuringute tegelikke kulusid ja poliitikakujundajate vajadusi ei ole erapooletult piisava põhjalikkusega hinnatud,

Samuti vajaks rahvusvaheline praktika kriitilisemat ja võrdlevat analüüsi. Objektiivselt ja sisuliselt on hindamata üksikute uuringute lisaväärtus tõhusa ja mõjusa poliitikakujundamise seisukohast, mis oli üks uuringu eesmärkidest. Eelnevast tulenevalt ei pea tellijad lõpparuandes toodud ettepanekuid teaduslikult piisavalt põhjendatuks, mistõttu ei saa neid edasiste sammude kavandamisel täies mahus aluseks võtta.